

УДК 631.158:658

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ АПК У РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ АГРАРНОЇ ПРАЦІ

Волков И.А.

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, м. Сімферополь

E-mail: VolkovI.06@inbox.ru

У статті сформульовані положення на яких, на наш погляд, повинні будуватися аграрна політика і державне регулювання галузі в умовах ринку, а також наведені ряд методів за допомогою яких воно здійснюється.

Ключові слова: державне регулювання, мотивація аграрної праці.

Постановка проблеми. Ефективність мотивації праці взагалі визначається ступенем досягнення економічних і соціальних цілей. Соціально-економічний механізм управління поведінки індивіда має бути направлений на формування такого комплексу мотивів, який забезпечував би реалізацію його внутрішніх особистих цілей відповідно до загальних цілей підприємства. Узагальнюючим індикатором соціальної ефективності мотивації вважається задоволення роботою, яке можна досягти тільки тоді, коли існування підприємства надійне, і отримує прибуток, що дозволяє йому проводити політику стимулювання результативності праці робітників [2].

Невирішені частини загальної проблеми. Об'єктивна необхідність державного регулювання економіки агропромислового комплексу в цілому і окремих сільськогосподарських підприємств полягає в забезпеченні стабільності економічного і соціального розвитку галузі як головної умови підвищення мотивації аграрної праці.

Здійснюючи регулювання економіки, держава переслідує загальну мету – орієнтацію на відтворення суспільного капіталу відповідно до розробленого варіанту; головну мету – стимулювання прибутковості виробництва; конкретні цілі – стимулювання розвитку і зростання виробництва, підтримка збалансованості [1]. Все сказане з приводу державного регулювання економіки має безпосереднє відношення і до її аграрного сектора, тим паче, що у ньому в даний час спостерігаються гострі кризові явища [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Основні напрями державного регулювання економіки як функції господарського механізму наступні: формування і зміна матеріальної і вартісної структури виробництва; з'єднання капіталу з працею в суспільному продуктивному процесі; забезпечення виробництва прибутку капіталом; розвиток продуктивних сил, оновлення виробництва і продукту; розширення масштабів виробництва; забезпечення збалансованості суспільного виробництва, загального товарообміну (Абалкин Л., Осипов Ю. і ін.) [4].

Високий рівень конкуренції сільського господарства у світовій економіці вимагає, природно, розвиненої теорії і концепції аграрної і продовольчої політики держави, які сприяли б мотивації праці і діяльності в аграрному секторі. Для досягнення цієї мети необхідне вивчення досвіду розвинених країн, вітчизняної науки (Андріанов В., Зельднер А., Макин Г., Назаренко В. та ін.) і практики.

Мета статті. Сформулювати положення аграрної теорії, на яких, на наш погляд, повинні будуватися аграрна політика і державне регулювання галузі в умовах ринку.

Виклад основного матеріалу. Цілі державного регулювання економіки аграрного сектору можна досягти за допомогою застосування цілого ряду методів, а саме: економічних, організаційних, правових і адміністративних [2].

Зупинимось на короткій характеристиці цих методів (табл. 1). Зміст групи економічних методів розкривається нами в таблиці і являє собою сукупність мір впливу на виробничі і соціальні процеси в сільському господарстві через розвиток відносини власності, бюджетну і податкову політику, систему пільгового кредитування і цінове регулювання.

Таблиця 1

Економічні методи державного регулювання економіки АПК при переході до ринкових відносин

Групи методів	Зміст
1. Розвиток відносин власності	- завершення юридичного оформлення прав власності на землю всіх категорій власників; - забезпечення умов реалізації прав власності власників земельних та майнових паїв; - створення реальних умов перехресного володіння власністю підприємств агропромислових формувань.
2. Бюджетна політика	- створення спеціальних фондів державної підтримки на державному та регіональному рівнях по забезпеченню: - гарантована закупівля сільськогосподарської продукції, придбання матеріально-технічних ресурсів, страхування врожаю, розвиток соціальної сфери сіла, регулювання зовнішньоекономічних відносин; фінансування робіт по збереженню плодючості ґрунтів та виробництва продукції в малообжитих районах і на гірших землях.
3. Оподаткування	- встановлення єдиного земельного податку для всіх сільгосптоваровиробників; - введення пільгового оподаткування всім юридичним і фізичним особам, що вкладають кошти в розвиток підприємств АПК.
4. Кредитування	- на період відновлення паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію забезпечити доступ до довгострокового кредитування аграрної сфери на пільгових умовах; - реструктуризація заборгованості за кредитами.
5. Ціноутворення	- впровадження в практику закупівлі сільгосппродукції до державних ресурсів за гарантованими цінами; - введення часткового дотування підприємств переробної та харчової промисловості для підтримки роздрібних цін на харчування на рівні цін споживчої кошики; - забезпечення прибутковості сільгоспвиробникам на рівні розширеного відтворення через цінові та позацінові регулятори.

Світовий досвід підтверджує, що основою ринкової економіки є відношення власності. Без розуміння цих стосунків не можна виробити ефективну економічну політику в будь-якій країні. Ринкове господарство виникає лише за умови, що учасники економічного життя суспільства визнають один в одному відособлених рівноправних власників, а обмін результатами економічної діяльності між її суб'єктами здійснюється на еквівалентно-відшкодувальній основі [5].

Відповідно до приватизації державної власності в аграрній сфері виробництва (так само як і в інших), сформувалися підприємства різних форм власності. Змінився статус, і розширилися можливості кожного громадянина як суб'єкта відносин власності.

Необхідність регулювання відносин власності в агропромисловому комплексі пов'язана зі створенням передумов розумного використання землі, інших засобів виробництва і результатів праці (продукції, доходів, прибутку), а також раціонального їх привласнення. Не терпить відкладань рішення питання про умови перехресного володіння власністю підприємств в різних агропромислових формуваннях (споживчих кооперативах, фінансово-промислових групах).

Істотне значення для державного регулювання АПК має бюджетна політика із створення спеціальних фондів стабілізації та підтримки на державному і регіональному рівнях гарантованих закупівель сільськогосподарської продукції, придбання матеріальних ресурсів, пільговому оподаткуванню і кредитуванню на період відновлення паритетності міжгалузевого обміну, а також ціновому регулюванню (впровадження гарантованих цін на закупівлю сільгосппродукції в державні ресурси, забезпечення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників на рівні розширеного відтворення).

Розрахунок потреби у дотаціях і субсидіях з бюджетів різних рівнів на 2009 рік показує, що навіть неповний перелік заходів державної підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств АР Крим зажадає збільшити розмір вкладень в їх економіку порівняно з 2008 роком в 5,3 рази (таблиця 2). При такому рівні вкладень буде можливо досягти рентабельного ведення виробництва, в 1,5-2,0 рази збільшити кошт на споживання і мати деякі ресурси для відтворення капіталу.

Таблиця 2

Розрахунок дотацій і субсидій з бюджету різних рівнів для сільгосппідприємств
АР Крим на 2009 рік

Показники	Роки		Зміни в %, раз
	2008	2009	
1. Грошова виручка, млн. грн.	662,3	1275,0	1,9
2. Дотації:			
а) у відсотках до грошової виручки	21	40	1,9
б) у млн. грн.	139,1	510,0	3,7
3. Вартість придбання промислової продукції без техніки, млн. грн.	514,0	900,0	175

Продовження таблиці 2

4. Відшкодування вартості робіт по підвищенню родючості ґрунтів, млн. грн.	9,3	50,0	5,4
5. Утримання соц. сфери, млн. грн.	80,3	120,0	1,5
6. РАЗОМ: дотацій і субсидій, млн. грн.	228,7	1220,0	5,3
7. Дотації і субсидії у відсотках до грошової виручки	34,5	95,6	2,8

В цілях вирівнювання економічних умов функціонування підприємств-партнерів по агропромислому комплексу нами пропонується група організаційних заходів зі створення кооперативно-інтеграційних систем і формувань типу фінансово-промислових груп, агрокомбінатів, комплексних оптових ринків, концернів, споживчих кооперативів і розробці механізму розподілу доходів від реалізації кінцевого продукту пропорційно вкладу кожного учасника об'єднання.

Роль державних органів влади в створенні корпоративних аграрних об'єднань повинна, на наш погляд, полягати в правовому забезпеченні, матеріальній і фінансовій підтримці при формуванні статутного капіталу, ліцензуванні і контролі їх діяльності.

Являють інтерес і деякі інші організаційні заходи: проведення повторного акціонування підприємств переробки і аграрного сервісу з метою передачі контрольного пакету акцій сільськогосподарських товаровиробникам, а також подальшого поглиблення реформування сільськогосподарських підприємств (таблиця 3).

Таблиця 3

Зміст організаційних методів державного регулювання економіки АПК

Групи методів	Зміст
1. Вдосконалення організаційної структури та управління АПК	- створення кооперативних і інтеграційних агропромислових формувань на рівні районів, регіонів і державному; - підвищення ролі аграрних союзів в управлінні АПК шляхом включення до них представників всіх галузей комплексу і додання цим органам, окрім погоджувальної функції, права "вето" на рішення по функціонуванню аграрного сектора на всіх рівнях.
2. Створення та впорядкування діяльності всіх видів ринку.	- забезпечення умов створення і функціонування оптових ринків продовольства, матеріально-технічних ресурсів і виробничих послуг, землі і праці в рамках районів, регіонів, країн ближнього і дальнього зарубіжжя в системі АПК; - розвиток ринку житла в сільській місцевості на умовах пільгового довгострокового кредиту і дольової участі бюджетів різних рівнів.

Продовження таблиці 3

3. Подальша реорганізація підприємств переробки, обслуговування і сільського господарства	- стимулювання проведення повторного акціонування підприємств переробки і агросервіса з передачею контрольного пакету акцій сільгосптоваровиробникам; - подальша реорганізація сільгосппідприємств з метою посилення відносин власності і внутрішньогосподарчого розрахунку.
4. Зміна виробничої структури АПК	- сприяння зміні виробничої структури АПК під впливом кон'юнктури ринку і заходів державного регулювання; - збереження маловигідних, але цінних галузей виробництва - льонарства, вівчарства.

Відомо, що в умовах ринкової економіки вплив держави на розвиток господарюючих суб'єктів здійснюється за допомогою правових норм. Так, в наш час необхідне ухвалення цілого ряду законодавчих актів, стимулюючих активізацію коопераційно-інтеграційних процесів, впорядкування земельних стосунків, створення оптових ринків та ін. Найважливішою умовою функціонування аграрних об'єднань корпоративного типу є зняття ПДВ і деяких інших податків на операції, що проводяться між учасниками формувань [4]. Відсутність цих положень в діючих законах гальмує створення таких підприємств.

Необхідним моментом зміцнення ринкових стосунків в аграрному секторі є правове закріплення умов трудових внутрішньогосподарських стосунків в колективних сільськогосподарських підприємствах на принципах госпрозрахунку [3].

Чимала роль в реалізації заходів державного регулювання економіки підприємств АПК належить і методам адміністративного контролю їх діяльності (табл. 4).

Забезпечення державної підтримки функціонування агропромислового комплексу країни та її окремих регіонів припускає пошук необхідних ресурсів: матеріальних, фінансових, інформаційних в об'ємах на рівні нормативних [5]. Тільки за такої умови можливе ефективне здійснення програми державного регулювання цієї найважливішої сфери діяльності, якою є галузь сільського господарства в сукупності з іншими партнерами АПК. Вкладення коштів у розвиток підприємств держсектора і інших форм власності в нормативних об'ємах дозволить створити в них умови високоефективної роботи по стабілізації і зростанню виробництва, впровадженню високопродуктивних і ресурсозберігаючих технологій, підвищенню кваліфікації виробничого і управлінського персоналу та на цій основі підняти рівень престижності і мотивації сільськогосподарської праці.

Завершальними елементами запропонованої моделі державного регулювання АПК будуть суб'єкти або апарат державних і напівдержавних органів державного і периферійного рівнів влади, а також об'єкти дії - організаційна і виробнича структури підприємств агропромислового комплексу.

Таблиця 4

Правові і адміністративні методи регулювання АПК

Види методів	Зміст
1. Правові	Прийняти нормативно-правові документи або ввести доповнення в ті, що діють, відносно: - стимулювання кооперативно-інтеграційних систем і формувань в АПК; - впорядкування земельних стосунків, створенню умов застави і обмеженого ринку землі; - створення і функціонуванню оптового аграрного ринку на території країни, ближнього і дальнього зарубіжжя; - встановлення нормативного рівня прожиткового мінімуму сільського мешканця; - визначення умов подальшого реформування і реорганізації підприємств АПК з використанням системи внутрішньогосподарчого розрахунку.
2. Адміністративні	Забезпечення заходів посилення державного контролю: - за діяльністю підприємств АПК, що мають державний контрольний пакет акцій і держвласність; - діяльності банків, що здійснюють фінансування та кредитування підприємств АПК; - за дотриманням договірних відносин сільгосппідприємства з покупцями сільгосппродукції, поставниками та іншими партнерами; - за ефективністю використання землі, інших засобів виробництва (розробка механізму санації і банкрутства хронічно неплатоспроможних підприємств АПК); - за дотриманням законодавства (трудового, антимонопольного)

Висновки. Запропонована модель державного регулювання аграрної галузі народного господарства є сукупністю ринкових і позаринкових методів дії і досить складною системою стимулювання виробництва і мотивації праці в даній сфері, заснована на свободі підприємництва, ринково-конкурентному режимі господарювання, різноманітності форм власності і господарювання, паритетності міжгалузевого обміну, соціальній справедливості у відношенні до селянського шару суспільства і пошані до його самотності. Від ступеня реалізації даної моделі державного регулювання економіки АПК залежить стабілізація і зростання сільськогосподарського виробництва, прибутковості сільгосптоваровиробників, вирівнювання соціально-економічних умов життя міста і села і, зрештою, - посилення мотивації аграрної праці.

Список літератури

1. Горпинич О.В. Напрями розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві / О.В. Горпинич // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 45-51.
2. Дієсперов В.С. Механізм матеріального стимулювання у сільсько-сподарських підприємствах / В.С. Дієсперов // Економіка України. – 1997. – № 3. – С. 63-70.
3. Дієсперов В.С. Прибуток і стимулювання праці в АПК / В.С. Дієсперов // Економіка АПК. – 1995. – № 5. – С. 72-77.
4. Злобин Е. Факторы мотивации аграрного труда/ Е. Злобин // АПК: экономика, управление. – 1998. – № 2. – С. 58-62.

5. Коваленко Ю.С. Сільськогосподарські підприємства в ринковому середовищі / Ю.С. Коваленко. – К.: УАЕ УААН, 2000. – 202 с.

Поступила в редакцію 01.12.2010 г.

Волков И.А. Роль государственного регулирования экономики АПК в развитии мотивации аграрного труда / И.А. Волков // Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского. Серия: Экономика и управление. – 2010. – Т. 23 (62), № 3. – С. 81-87.

В статье сформулированы положения аграрной теории, по которым, на наш взгляд, должна строиться аграрная политика и государственное регулирование отрасли в условиях рынка.

Ключевые слова: государственное регулирование, мотивация аграрного труда.

Volkov I. A The government control role of economy of agriculture and industry in development of motivation of agrarian labour / I.A. Volkov // Uchenye zapiski TNU. Series: Economy and management. – 2010. – Vol. 23 (62), # 3. – P. 81-87.

The positions of agrarian theory, on which, in our point of view, an agrarian policy and government control of industry must be built in the conditions of market, were formulated in the article.

Key words: government control role, motivation of agrarian labour.